

KOVID-19 SÜRECİNDE YAŞLI OLMAK: 65 YAŞ VE ÜSTÜ VATANDAŞLAR İÇİN UYGULANAN SOKAĞA ÇIKMA YASAĞI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER VE MANEVİ SOSYAL HİZMET

BEING ELDERLY IN COVID-19 PROCESS: EVALUATIONS ON CURFEW FOR 65-YEAR-OLD AND OVER CITIZENS AND SPIRITUAL SOCIAL WORK

Nevzat GENCER¹

¹ Sosyal Hizmet Bölümü, Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çorum, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-9619-8119 E-posta: nevzatgencer@hitit.edu.tr

Alındı 13.04.2020

Kabul Edildi 09.05.2020

Yayınlandı 31.05.2020

Makale Atf: Gencer, N. (2020). Kovid-19 Sürecinde Yaşlı Olmak: 65 Yaş ve Üstü Vatandaşlar İçin Uygulanan Sokağa Çıkma Yasağı Üzerine Değerlendirmeler ve Manevi Sosyal Hizmet. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(1), XX-XX

Öz: Günümüz toplumlarında birey ve onun her türlü refahı merkezi öneme sahip bir konudur. Siyasi sistemler, ekonomik yapılanmalar, eğitimle ilgili planlamalar ve daha pek çok alandaki çalışmalar bireyin gelişmesini, ihtiyaçlarının karşılanmasını, rahatını, uyumunu, psikolojik ve sosyal açıdan iyi oluşunu öncelikli olarak ele almaktadır. Özellikle kültürümüzde var olan “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.” anlayışı insana verilen değeri göstermesi bakımından altı çizilmesi gereken bir husustur. Esasında bu anlayış sosyal hizmetin de temelini oluşturmaktadır. İnsanı odağa alan yaşatma anlayışı onun her türlü dezavantajıyla ilgilenilmesini, desteklenmesini ve ona hizmet edilmesini de gerekli kılmaktadır. Tam da bu noktada toplumumuzda 65 yaş üstü yaşlıların Kovid-19 salgını nedeniyle karşı karşıya kaldıkları zorlu durum ele alınması gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de yaşlı nüfus oldukça fazladır. Bu yaşlı nüfusun bir kısmı aile bireyleriyle birlikte kalırken, bir kısmı da yalnız yaşamaktadır. Sokağa çıkmaları sınırlandırılan/yasaklanan yaşlı vatandaşlardan bazıları ise kendi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmektedir. Bu kişilerin ekonomik olarak desteklenmesi, sağlık ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada yaşlılara sunulan resmi ve gönüllü hizmetler incelenmiştir. Söz konusu hizmetleri veren devlet yetkilileri ve gönüllüler; yaşlıları rencide etmekten kaçınan, koruyucu ve şefkatli bir tutum ortaya koymaktadırlar. Bu tutum bir çeşit manevi sosyal hizmet uygulaması örneği olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Kovid-19, Koronavirüs, Yaşlı Bakımı, Manevi Sosyal Hizmet, Salgın.

Abstract: Individual and all his well-being are of central importance in today's societies. Political systems, economic structures, education-related planning and studies in many other areas primarily address the individual's welfare, fulfillment of needs, comfort, harmony, and his well-being psychologically and socially. Especially in our culture, the notion that "Let people survive so that the state will thrive." is an issue that needs to be underlined in terms of the value given to people. Actually, this understanding forms the basis of social work. The understanding of keeping people in focus makes it necessary to take care of, support and serve all kinds of his disadvantages. It is precisely at this point that the difficult situation faced by the elderly over 65 years of age in our society due to the Covid-19 outbreak is an issue that needs to be addressed. As in the world, the elderly population is quite high in our country. While some of this elderly population is staying with family members, some of others live alone. Some of the elderly citizens whose outflows are restricted/banned have difficulties in meeting their own needs. These people must be supported economically and their health and care needs must be met. In the study, the official and voluntary services offered to the elderly were examined in this context. Government officials and volunteers who provide these services demonstrate a protective and compassionate attitude that avoids offending the elderly. This attitude was considered as a kind of spiritual social work practice.

Keywords: Covid-19, Coronavirus, Elderly Care, Spiritual Social Work, Epidemic.

Giriş

İnsanlık, tarih boyunca bazıları diğerlerinden daha korkunç olan çeşitli salgınlara tanıklık etmiştir ve bir kez daha tüm dünya görünmez bir düşman olan yeni Kovid-19 koronavirusu ile savaşırken çok zor bir zamandan geçmektedir (Nadeem, 2020: 7). Yeni Kovid-19 virüsü ilk kez 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde görülmüş (Huang vd., 2020) ve hızla tüm dünyaya yayılmıştır (Velavan ve Meyer, 2020: 1). Kovid-19 ciddi akut solunum yolu enfeksiyonlarına sebep olan ölümcül bir hastalıktır (Zhou vd., 2020: 270). Din, dil, ırk ya da cinsiyet ayrımı yapmayan bu hastalıkla ilgili olarak Dünya Sağlık Örgütü 30 Ocak 2020 tarihinde salgının halk sağlığı açısından uluslararası düzeyde endişe oluşturduğunu ve acil durum gerektirdiğini açıklamıştır. 21 Mart 2020 tarihinde yayınlanan bildirmede ise dünyada 283.000'den fazla vakanın olduğu ve 11.561'den fazla insanın yaşamını kaybettiği bildirilmiştir (Özcan vd., 2020: 44). Hastalıkla ilgili vaka tespit oranı günlük olarak değişmektedir ve Johns Hopkins Üniversitesi (Coronavirus 2019-nCoV, CSSE) ile diğer forumlar tarafından sağlanan web sitelerinde salgının seyri neredeyse gerçek zamanlı olarak izlenebilmektedir (Velavan ve Meyer, 2020: 1). Johns Hopkins Üniversitesi'nin yayınladığı güncel verilere göre 12 Nisan 2020 tarihi itibarıyla dünyada vaka sayısı 1.807.939'a ve yaşamını yitiren kişi sayısı 110.892'ye ulaşmıştır. Türkiye'de ise toplam vaka sayısı 56.956, yaşamını yitirenlerin sayısı da 1.198 olmuştur (JHU Coronavirus Resource Centre, Nisan 2020). Yaklaşık üç haftada vaka ve ölüm artış oranları dikkate alındığında; Kovid-19'un ne denli hızlı bir artış gösterdiği ve dünya çapında bir pandemiye (salgına) dönüştüğü rahatlıkla görülmektedir. Kovid-19 virüsünün bulaşma riski herkes için aynıdır, ancak; öldürücü etkisinin yaşla birlikte artış gösterdiği de bilinmektedir (Çobanoğlu, 2020: 37). Özellikle 60 yaş üstü olanlar (Li, Guan, Wu vd., 2020: 1204) ve ciddi kronik tıbbi rahatsızlıkları olan insanlar risk altında bulunmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı). Belirgin bir tedavisi ya da aşısı henüz bulunmayan (Akpinar ve Üstün, 2020: 16) hastalığa karşı ülkeler ilk başta farklı uygulamalar benimsemişlerdir. Örneğin Çin salgının ilk çıkışından itibaren katı bir politikayı ortaya koyarken, İngiltere sürü bağışıklığı yaklaşımını tercih etmiş ve gevşek bir politika izlemiştir. Türkiye ise dünyadaki gelişmelere göre kademeli olarak aldığı önlemleri hayata geçirmiştir. Bu önlemler bireysel ve toplumsal yaşamı etkileyen ve insanların günlük rutinlerini önemli ölçüde değiştiren özellikte uygulamalar olarak dikkat çekmektedir. Bir yandan tedbirler uygulamaya konulurken diğer taraftan da yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli hizmetlerin de karşılanabiliyor olması önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, salgınla mücadele kapsamında Türkiye'de alınan önlemlerden öncelikle sosyal yaşama doğrudan etkisi olanlara kısaca değinilecektir. Daha sonra yaşlı bireylerin

korunmasına yönelik alınan tedbirlerden bahsedilecek ve yaşlılar için sokağa çıkma yasağı uygulaması ile birlikte bu süreçte sunulan hizmetler manevi sosyal hizmet bağlamında değerlendirilecektir.

1. Türkiye'de Sosyal Yaşamla İlgili Kovid-19 Önlemleri

Türkiye, salgının ilk ortaya çıktığı andan itibaren süreci dikkatli bir şekilde takip etmiştir. Kovid-19 ile ilgili önlemin ilk vakanın ülkede görüldüğü 10 Mart 2020 tarihinden iki ay önce 10 Ocak 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı bünyesinde *Koronavirüs Bilim Kurulu*'nun oluşturulmasıyla birlikte başladığı söylenebilir. Daha sonra bilim kurulunun tavsiyeleri doğrultusunda bireysel alışkanlıkları ve toplumsal yaşamı etkileyen türden birçok tedbir aşamalı olarak hayata geçirilmiştir. Eğitim, seyahat ve ekonomi alanlarında alınan pek çok önlem bu kapsamda zikredilebilir. Koronavirüs salgınıyla mücadele çerçevesinde alınan bu önlemlerden özellikle sosyal yaşama dönük olanlarından bazılarının kronolojik sıralaması aşağıda gösterilmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020):

- Nisan sonuna kadar spor müsabakalarının seyircisiz oynanması, kamu görevlilerinin yurt dışına çıkışlarının özel izin ile gerçekleşmesi (12 Mart 2020),
- 16 Mart'tan geçerli olacak şekilde ilköğretim ve ortaöğretimde eğitime 1 hafta, üniversitede ise 3 hafta ara verilmesi (12 Mart 2020),
- Cuma namazına ve camilerde cemaat hâlinde vakit namazı kılınmasına ara verilmesi (16 Mart 2020),
- Sinema, konser salonu, düğün salonu, kafe, kahvehane, masaj salonu, spor salonu gibi mekânların geçici olarak kapatılacağı duyurulması (16 Mart 2020),
- Cuma günü ve kandil gecelerinde camilerin kapalı tutulacağı ve cuma namazı için sela okunmayacağı bildirilmesi (19 Mart 2020),
- Futbol, voleybol, basketbol ve hentbol liglerinin ertelenmesi (19 Mart 2020),
- Her türlü bilimsel, kültürel, sanatsal ve benzeri faaliyetlerin Nisan ayı sonuna kadar ertelenmesi (20 Mart 2020),
- Asker uğurlama törenlerinin geçici süreyle durdurulması (21 Mart 2020),
- Berber, kuaför ve güzellik merkezlerinin faaliyetlerinin durdurulması (21 Mart 2020),
- Lokanta, restoran, pastane vb. işyerlerinin müşterilerin oturmasına müsaade edilmeyecek şekilde sadece gel-al ve paket servis şeklinde hizmet vereceğinin açıklanması (21 Mart 2020),
- 65 yaş ve üstü ve kronik hastalığı olan vatandaşların ikametlerinden dışarı çıkmaları ile açık alanlarda dolaşmalarının sınırlandırılması (21 Mart 2020),

- Bahçe, park ve mesire alanlarında mangal yakılmasını yasaklanması (21 Mart 2020),
- Marketlerin 09.00-21.00 arası hizmet verebilmesi kararı ve aynı anda alışveriş yapacak müşteri sayısının sınırlandırılması (23 Mart 2020),
- Şehir içi ve şehirlerarası ulaşım yapan toplu taşıma araçlarının kapasitesinin %50'si oranında yolcu kabul edebileceğinin açıklanması (23 Mart 2020),
- Okullara verilen aranın 30 Nisan'a kadar uzatılması (25 Mart 2020),
- Üniversitelerde bahar döneminde yüz yüze eğitimin yapılmayacağı ve eğitim öğretim sürecini sadece uzaktan eğitim ile sürdürüleceğinin; uzaktan eğitim, açık öğretim ve dijital öğretimle sunulamayacak derslerin ise yaz aylarında tamamlanacağı açıklanması (26 Mart 2020),
- Şehirlerarası ulaşımın valilik iznine bağlanması ve piknik alanı, orman, ören yerleri gibi mekânların hafta sonunda kapalı olacağını belirtilmesi (27 Mart 2020),
- 1 Ocak 2000 ve sonrası doğanlar için de sokağa çıkma yasağı getirilmesi (3 Nisan 2020),
- Pazar ve market gibi toplu bulunan yerlerde maske takılmasının zorunlu olması (3 Nisan 2020),
- 30 büyükşehir ve Zonguldak'a giriş çıkışların 15 gün boyunca durdurulması (3 Nisan 2020),
- Toplum Bilimleri Kurulunun kurulması (07 Nisan 2020),

Görüldüğü gibi spor, eğitim, kültür-sanat, eğlence, ulaşım/seyahat, serbest dolaşım, bilimsel etkinlikler gibi toplumsal yaşam görünümünün pek çoğu sınırlandırılmış, ertelenmiş ya da geçici olarak durdurulmuştur. Bu uygulamaların gerekliliği konusunda ise salgının başlangıcından itibaren Türkiye şeffaf bir politika izlemiştir. Hastalığın seyri ve alınan tedbirlerle ilgili Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanı günlük düzenli olarak toplumu bilgilendirmiş ve merak edilen soruları yanıtlamıştır. Salgınla ilgili kamu spotları, reklamlar ve afişler hazırlanmıştır. Uzun süreli televizyon programlarında ve çeşitli sosyal medya platformlarında salgın bütün yönleriyle ele alınmıştır. Valilikler ve Belediyeler de düzenli anonslar ile uyarılarını sürdürmüştür. Bütün bu faaliyetler hastalıkla ve salgının ciddiyetiyle ilgili halkın şeffaf ve etkin bir biçimde bilinçlendirilme çabaları olarak değerlendirilebilir.

“Toplum Bilimleri Kurulu” adı altında bir kurulun oluşturulması da verilen mücadelenin bilimsel bir zeminde yürütüldüğünü göstermesi bakımından anlamlıdır. Dünyada ilk olan bu kurulun oluşturulma gerekçesi toplum olarak hastalıkla daha iyi organize olabilmek için yeni ihtiyaçların ortaya çıkması ve bu konuda yönlendirmelere gerek duyulması olarak gösterilmiştir. Kurulun üyeleri sosyoloji, psikoloji, din psikolojisi, din sosyolojisi, istatistik gibi disiplinlerde alanında uzman kişilerden oluşmaktadır. Kurul

süreçle ilgili öngörü çalışmaları yapacak, toplumsal öneriler getirecek, toplum, aile ve bireyler olarak nelerden kaçınmak gerektiğinin ötesinde hayatı kolaylaştıracak tekliflerde de bulunacak (Sabah Gazetesi, 8 Nisan 2020).

2. Yaşlıların Korunmasına Yönelik Uygulamalar

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşlı nüfus gitgide artmaktadır ve yaşlılık dönemi yaşlı birey açısından ekonomik, psikolojik, sosyal ve sağlıkla ilgili bir dizi sorunu da beraberinde getiren ve her birisiyle baş etmeyi de gerektiren bir dönemdir. Söz konusu sorunlar yaşlı bireylerin toplum içinde ve toplumla uyumlu bir şekilde yaşamasına yardımcı olacak çeşitli sosyal politikalar ve psiko-sosyal hizmet uygulamaları ile önenebilir ya da çözülebilir (Demir Çelebi ve Yukay Yüksel, 2014: 177).

Kovid-19 salgınında en önemli risk grubunu oluşturan yaşlı bireyler için de bir takım tedbirler alınmıştır. Bu tedbirlerden önemli birisi de İçişleri Bakanlığının 21 Mart 2020 tarihinde 81 il valiliğine gönderdiği genelgeyle 65 yaş ve üstü vatandaşlar ile kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin ikametlerinden dışarı çıkmalarının; park ve bahçe gibi açık alanlarda dolaşmalarının sınırlandırılması olmuştur. Yaşlılara yönelik alınan bu tedbir ile devlet anayasal bir görevi yerine getirmektedir. Zira yaşlıların devlet tarafından korunması anayasayla garanti altına alınmıştır (T.C. Anayasası, 1982: Md. 61). Ayrıca alınan kararların yürürlüğe girmesini takiben özellikle tek başına yaşayan ve ihtiyaçlarını karşılayacak yakını bulunmayan 65 yaş ve üstü ile kronik rahatsızlığı olan vatandaşların mağdur olmaması; temel ihtiyaçlarının karşılanması için vali/kaymakamların başkanlığında “65 yaş üstü Vefa Sosyal Destek Grubu” oluşturulacağı genelgede belirtilmiştir. Bu kapsamda ikametlerinden ayrılmasına kısıtlama/yasaklama getirilen kişilerin 112, 155, 156 numaraları üzerinden ihtiyaçlarını bildirebilecekleri, bu çağrılarının cevaplandırılması ve gerekli hizmetlerin üretilmesi için ihtiyaç duyulacak sayıda başta kolluk birimleri olmak üzere yeteri kadar kamu görevlisi/ekip ve araç görevlendirileceği de aynı genelgede ifade edilmiştir (İçişleri Bakanlığı Genelgesi, 2020). İçişleri Bakanlığının genelgesinde psiko-sosyal açıdan dikkat çekici hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Salgın açısından dezavantajlı bir grubu devlet koruma altına almıştır.
- Tek başına yaşayan 65 yaş üstü yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması için “Vefa Sosyal Destek Grubu” adıyla bir çalışma grubunun oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu grubun başkanlığı vali/kaymakamlar tarafından yürütülecektir.
- Yaşlılar ihtiyaçlarını 112, 155, 156 numaralarından bildirebileceklerdir.
- Bildirilen ihtiyaçların karşılanabilmesi için yeterli kolluk kuvveti ve kamu görevlisi görevlendirilebilecektir.

Genelgedeki kararlar incelendiğinde; devletin sosyal devlet olma sorumluluğunu yerine getirme çabası içerisinde olduğu ve hizmetleri yürütürken yaşlılara yönelik naif bir yaklaşım ve şefkatli bir dil kullandığı görülmektedir. Dışarı çıkamayacak yaşlı vatandaşların her türlü ihtiyacının evlerinde bizzat karşılanacak olması ve bunun için oluşturulan sosyal destek grubunun adında “vefa” sözcüğünün geçmesi bunun önemli göstergelerindedir. Vefa sosyal destek grubunun en üst idari amir başkanlığında oluşturulmuş olması, vali ve kaymakamların yapılan faaliyetleri ilk elden takip ediyor olmaları, yaşlıların ihtiyaçlarını bildirmeleri için telefon hatlarının tahsis edilmesi ve yeterince kamu personelinin görevlendirilmesi de yine yaşlılara verilen değer bir göstergesi olarak anlaşılabilir. Ayrıca çeşitli devlet yetkililerince yapılan yaşlılarımızı incitmekten özellikle kaçınılması uyarıları, yaşlılarımızın baş tacımız olduğu, onların yaşam tecrübelerinden istifade etmeye ihtiyaç duyduğumuz ve bu nedenle de onların hayatta kalmalarının önemli olduğu vurguları da bu yaklaşımı destekler niteliktedir.

Bununla birlikte; bir hastalığın önlenmesi ve geriletilmesi için devletin yasa ve yönetmelik düzenlemelerinin tek başına yeterli olmadığı da bilinen bir gerçektir. Bu tür düzenlemeler bireysel ve toplumsal önlemlerle birlikte yürütüldüğünde etkili olabilmektedir (Karcıoğlu, 2020: 71). Devlet yetkilileri 65 yaş ve üstü bireylerle ilgili genelgeyle yaşlı vatandaşları koruma altına almış ve yaptıkları açıklamalarla da onları manevi açıdan destekleyen bir tavrı ortaya koymuştur. Peki, bu tavır toplumda karşılık bulmuş mudur? Aslında sınırlandırmanın yeni başladığı günlerde uygulamayla dalga geçildiğine ilişkin bazı münferit olaylar da yaşanmıştır. Örneğin yasağın 65 yaş üstü kişileri kapsadığından bahisle yaşlarını küçültmek isteyen bir grubun nüfus müdürlüğü önüne akın ettikleri haberleri medyada yer almış ve ilgili Nüfus Müdürlüğü de böyle bir olayın olmadığını açıklamak zorunda kalmıştı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi zabıta araçlarının üzerine fotomontajla “dede toplama aracı” yazısını yazarak sosyal medya da paylaşanlar da olmuştu (Akgün, 2020). Yine duygusal şiddet olarak değerlendirilebilecek başka bir olayda polis gibi davranan bir kişi sokakta gördüğü bir yaşlının önünü keserek sorduğu sorularla yaşlı adamı sıkıştırdığını gösteren bir videoyu sosyal medyada yayınlamıştı. Yaşlı adama karşı saygısız üslubu nedeniyle videoyu çeken kişi büyük tepki almıştı. Konuyla ilgili İçişleri Bakanlığı açıklama yapmış ve ilgilinin yakalanıp hakkında işlem yapıldığını duyurmuş, kaymakam da yaşlı adamı evinde ziyaret etmişti (Milliyet Gazetesi, 24 Mart 2020).

Sonraki günlerde ise getirilen sınırlandırmaya yaşlı vatandaşların çoğunlukla uyduğu anlaşılmaktadır. Zabıta görevlileri ve polis memurlarının sokakta gördükleri yaşlılara yardım ettiklerine, dışarıda olmalarının sağlıkları açısından risk oluşturduğunu onlara anlattıklarına, adreslerini öğrenip

evlerine götürdüklerine ilişkin görüntüler de basında yer almıştır (İHA, 24 Mart 2020).

Evde kalan yaşlılara yönelik sunulan sosyal hizmetlere ilişkin şu ana kadarki bilgi ve gözlemlere dayanarak devletin yaşlı vatandaşlara karşı gösterdiği hassas tutumun kamu ve toplumun diğer kesimlerinde de karşılık bulunduğu değerlendirilebilir. Bu kapsamda yaşlıya karşı hassas yaklaşım örnekleri zaman zaman basında ve sosyal medyada görülmektedir. Örneğin bazı belediye başkanlarının 65 yaş üstü vatandaşları telefonla arayarak ihtiyaçlarını sordukları, görüşmede onların refah ve huzurunun kendilerini de mutlu ettiğini dile getirerek her zaman yanlarında olduklarını ifade ettikleri basına yansımıştır (Çorum Hakimiyet, 6 Nisan 2020, 7).

Sivil toplum üyelerinin yanı sıra bazı kamu çalışanlarının da gönüllü olarak “Vefa Sosyal Destek Grubu” çalışmalarına katıldıkları ve yaşlılara ihtiyaçlarını ulaştırdıkları da bilinmektedir. Yine yaşlıların sağlık bakım ihtiyaçları evlerinde karşılanmaktadır. Örneğin, Vefa Destek Grubu sağlık ekibi kronik hastalığı bulunan 65 yaş ve üstü hastaların bakım ve tedavisini evde yapmaktadır (Çorum Hakimiyet, 6 Nisan 2020: 5). Ayrıca sosyal medyada çeşitli yardım faaliyetlerine ilişkin haber ve görüntüler de bol miktarda yer almaktadır.

Tüm bu örnekler dışarı çıkması kısıtlanan yaşlılara verilen hizmetlerde devletin gereken önlemleri aldığını ve hizmetlerin sağlanmasında kamu ile gönüllü vatandaşların işbirliğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Bu işbirliği sayesinde sadece kaynaklar insanların yararına organize edilmekle kalmıyor, aynı zamanda salgının oluşturduğu olumsuz atmosferin yarattığı olumsuz duygulardan kurtulmaları için yaşlılara moral ve manevi destek de sağlanmış oluyor.

3. Manevi Sosyal Hizmet ve Yaşlılık

Sosyal hizmet; elde olmayan sebeplerden kaynaklı sosyal ya da ekonomik açıdan süreli ya da süresiz olarak desteklenmesi gereken kişilere sunulan aynı, nakdi her türlü hizmet faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Çengelci, 1996: 4). Sosyal hizmetler; yardımsız üstesinden gelinmesi mümkün olmayan bireysel ya da toplumsal sorunların çözümü için yürütülen sistemli ve sürekli faaliyetleri kapsamaktadır. Toplumun görev ve sorumluluğu altında olan sosyal hizmet faaliyetleri resmi, yarı resmi ya da gönüllü etkinlikler yoluyla ihtiyaç sahibi grupların bakım ve korumalarının yerine getirilmesi için yürütülen her türlü hizmeti içine almaktadır (Tomanbay, 1999: 237). Yaşlılara sunulan hizmetler de bu kapsamda yer alan çalışmalardır.

Türkiye’de özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Yaşlı Hizmetleri Dairesi Başkanlığı; yaşlıların sağlık ve rehabilitasyonu, aktif yaşlanma ve sosyal destekler ile yaşlı refahını artırmaya yönelik görevleri yerine

getirmektedir. Yaşlılara sunulan sosyal hizmetler arasında 65 yaş üstü muhtaç kişilere maaş bağlanması ve maddi yoksunluk içerisinde olanlara yapılan sosyal yardımlar gibi sosyal güvenlik kapsamında sunulan hizmetler; evde bakım hizmetleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile huzurevlerinde verilen bakım hizmetleri gibi hizmetler sayılabilir (Yerli, 2017: 1284-1285). Belediyelerin ve sivil toplum örgütlerinin de yaşlılara yönelik hizmetleri mevcuttur.

Ancak tüm bu görevler yerine getirilirken unutulmaması gereken bir husus da yaşlı bireylerin manevi olarak desteklenmesi gerekliliğidir. İnsanı merkeze alan ve ona yardım etme iddiasında olan bir bilim dalı olarak sosyal hizmet onu her yönden tanımadan ve anlamadan müdahale ve yardım işlevini yerine getiremez (Apak, 2018: 403). Özden gelen güç/öznel iç güç (Slay, 2007) olan maneviyat da bu noktada bir güçlendirme aracı olarak devreye girmektedir. Özellikle kriz zamanlarında maneviyatın rolü göz ardı edilemez.

Sosyal hizmet uygulamasında güçlendirme, kişinin içinde var olan mevcut güçleri vurgulama, bunları artırma, geliştirme, destekleme (Apak, 2018: 400) ve kişinin kendi güçlerini farkederek bu güçleri kullanmalarına yardım etmeyi ifade eden bir yaklaşımdır (Duyan, 2012: 179; Teater, 2015: 61). Birey için maneviyat da önemli bir öznel iç güçtür ve zor zamanlarda güçlendirme işlevini yerine getirmektedir. Bu nedenle; aşkınlık, anlam arayışı, bağlılık, ilişki (Allah ile ya da başkalarıyla) ve inanç boyutlarını kuşatacak biçimde maneviyatın ya da manevi yaklaşımın sosyal hizmet uygulamalarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde sosyal hizmete farklı bir yön de kazandırılabilir. Sosyal hizmet başta ruh olmak üzere; kalp, akıl, irade ve vicdan çerçevesinde planlanması ve yürütülmesi (Seyyar, 2009: 100) olarak tanımlanabilecek manevi sosyal hizmet uygulamaları ile birlikte bütüncül bir bakış açısına kavuşabilir (Seyyar ve Yumurtacı, 2016: 6).

Bu bağlamda toplumsal hayattan uzaklaşma durumunda kalan ve bu nedenle manevi boşluklar içinde olan kişilerin güç kaynaklarının harekete geçirilmesi önemlidir. Bu bireylerle etkin iletişim kurulması, onlara karşı empatik yaklaşılması, gönül dünyalarına girilmesi ve bu şekilde psiko-sosyal sorunlarının çözümünde aktif rol üstlenilmesi tavsiye edilmektedir. (Zastrow, 2010: 665). Böylece kişilerin hem güçlendirilmesi hem de kendi güç kaynaklarını keşfetmeleri sağlanmış olacaktır.

Benzer durum yaşanan süreç için de geçerlidir. Koronavirüs gibi ani ortaya çıkan durumlar/hastalıklar, kayıplar ve afet gibi olaylara karşı hazırlıksız olunması kişide korku, stres ve tedirginlik oluşturmakta ve onun depresif duyguları daha çok ve yoğun yaşamasına neden olmaktadır. İnsan psikolojik ve sosyal yönden kendisini iyi hissedebilmek için bu tür olaylarda bir anlam bulmaya çalışmaktadır. Bu anlamı bulduğunda da belirsizliğin neden

olduğu boşluk hissinden kurtulmakta, kaygısı azalmakta ve ruhsal olarak rahatlamaktadır.

Sağlık sorunlarıyla uğraşan, kişisel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken ve yarını hakkında kaygılanan yaşlı bireyler de salgın sürecinde uygulanan sosyal izolasyon nedeniyle kenara itilmişlik hissine kapılabilir ve yoğun yalnızlık duygusu yaşayabilirler. Bu yalnızlık duygusundan kurtulmak için de yaşadıklarını yorumlamaya ve salgını anlamlandırmaya çalışabilirler. Bu konuda yapılan bazı çalışmalar yaşamda anlam bulmanın geçerli araçlardan birisinin de genellikle bir anlam arayışı olarak da tanımlanan “maneviyat” (Gencer, 2019: 491) olduğunu göstermektedir.

Yaşlı birey özelinde maneviyatın; yaşlanmanın bedensel yetersizlik, rol kayıpları, yalnızlık, stres, depresyon, kaygı ve benzer sorunların üstesinden gelmede ya da bu tür zorluklarla baş etmede önemli bir katkısı söz konusudur (Klavuz ve Klavuz, 2016: 17-38). Başa çıkma stratejisi olarak maneviyat; kişinin istenmeyen durumu veya stres etkenini yok etmesinde, strese yol açan durumu değerlendirme biçimini değiştirmesinde, stresin etkisini azaltmada ya da stres kaynağını yönetmesinde etkili olmaktadır (Carver vd., 1989: 268-270). Sözü edilen olumsuzlukların ve evde izolasyonun yol açtığı psikolojik olumsuzluklarla başa çıkmada yaşlı bireyler manevi eğilimlerinden duygusal destek sağlayabilir ve bu şekilde yaşama tutunmaları kolaylaşabilir (Öz ve Hiçdurmaz, 2013: 52; Gürsu ve Ay, 2018: 1180). Bu gerçeklikten hareketle özellikle kriz zamanlarında bütüncül bakımın bir parçası olan maneviyat içerikli profesyonel müdahalelere başvurulması kaçınılmazdır. Maneviyat içerikli bütüncül bakım, hem sosyal hizmetlerde, hem de sağlık hizmetlerinde bu hizmetlere ihtiyaç duyan bakıma muhtaç kişilerin fiziksel, psikolojik, ruhsal ya da sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından oldukça elzemdir (Seyyar, 2014: 1).

Sonuç

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Kovid-19 koronavirüs salgını ile mücadeleye devam edilmektedir. Geline bu noktada mücadele sadece devlet olarak değil, topyekûn millet olarak verilmektedir. Bu süreçte bireyin hem kendine ve ailesine hem de toplumun diğer üyelerine karşı sorumlulukları artmıştır. Özellikle dezavantajlı gruplar arasında bulunan yaşlılara yönelik verilen hizmetlerde de bu sorumluluk kendisini açıkça göstermektedir. Dışarı çıkmaları kısıtlanan/yasaklanan 65 yaş ve üstü vatandaşlar için yapılan organize yardımların ve sunulan hizmetlerin onların içinde buldukları özel durumlarının farkında olarak yürütülmesi ve yaşlıların sorumluluğunun bir emanet olarak görülmesi önemli bir husustur. Bütün bunlar yapılırken sosyal hizmetin koruyucu-önleyici, destekleyici, eğitici-geliştirici-değiştirici, tedavi ve rehabilite edici amaçları göz önünde bulundurulmalıdır. İçinde yaşadığımız toplumun kültürel kodları ve insana bakışı da bunu teşvik eder niteliktedir. Bu

bağlamda, “insanı yaşat ki devlet yaşasın” anlayışının sunulan sosyal hizmetlere rehber olması beklenmektedir. Yaşanan sürecin anlamlandırılması ve yaşlı bireyler üzerinde oluşturduğu yalnızlık, belirsizlik, kaygı, stres ve benzeri olumsuzlukların üstesinden gelebilmeleri için ihtiyaç hisseden kişilere dini ve manevi destek verilmelidir. Bu kişilerde sorunların çözümü için manevi güçlerini harekete geçirme konusunda teşvik edici bir rol üstlenilebilir.

Kaynaklar

- Akgün, G. E. (23 Mart 2020). Virüsle uğraşın, yaşlılarla değil!. <https://www.akittv.com.tr/yazarlar/gunay-ertan-akgun/4062-virusle-ugrasin-yaslilarla-degil>. (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2020).
- Akpınar F. ve Ustun Y. (2020). Current information about SARS-COV-2 (COVID-19) infection in obstetrics and gynecology practice. *Turk J Womens Health Neonatol*, 2(1), 13-16.
- Apak, H. (2018). Güçlendirme ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 67, 399-411. Doi number: [http:// dx.doi. org/ 10.9761/JASSS7573](http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7573).
- Carver, Charles S., Scheier, M. F. ve Weintraub, J. K. (1989). Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283.
- Coronavirus 2019-nCoV, CSSE. Coronavirus 2019-nCoV Global Cases by Johns Hopkins CSSE. (Available from: <https://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>).
- Çengelci, E. (1996). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Çobanoğlu, N. (2020). Bireysel, Profesyonel, Toplumsal, Bilimsel ve Siyasal Etiği Yeniden Sorgulatan COVID-19 Pandemisi . *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(Ek Sayı 1), 36-42.
- Çorum Hakimiyet Gazetesi. (6 Nisan 2020). Başkan Aşgın'dan yaşlılara moral telefonu. http://www.corumhakimiyet.net/images/dosyalarim/6_nisanpdf__fea3f.pdf. Erişim Tarihi: 08 Nisan 2020.
- Demir Çelebi, Ç. ve Yukay Yüksel, M. (2014). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarına Bir Bakış. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 175-202.
- Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No: 020.
- Gencer, N. (2019). Palyatif Bakımın Manevi Boyutuna Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ritüelleştirme: Bir Kavram Analizi. *Dini Araştırmalar*, 22(56) 489-502 . DOI: 10.15745/da.583456.
- Gürsu, O. ve Ay, Y. (2018). Din, Manevi İyi Oluş ve Yaşlılık. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 1176-1190. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.3007>.
- Huang, C., Wang, Y., Li, X., Ren, L., Zhao, J., Hu, Y., vd. (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The Lancet*, 395(10223), 497-506.
- İçişleri Bakanlığı. (2020). 65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Genelgesi (21 Mart 2020). <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-genelgesi>. (Erişim Tarihi: 06 Nisan 2020).
- İHA. (24 Mart 2020). Dışarı Çıkma Yasağına Uymayan Vatandaşlardan Yine İlginç Cevaplar. <https://www.youtube.com/watch?v=-wSAB6fV3f4>. (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020)
- JHU Coronavirus Resource Centre. (Nisan 2020). Coronavirus COVID-19 Global Cases by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU). <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>. (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).
- Karçioğlu, Ö. (2020). What is Coronaviruses, and how can we protect ourselves? *Phnx Med J.*, 2(1), 66-71.
- Klavuz, M. A. ve Klavuz, E. (2016). Yaşlanma Döneminde Kayıplarla Başa Çıkmada Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Önemi. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik içinde* (Ed. A. Ayten, M. Koç, ve N. Tınaz), Dem Yayınları, 17-38.
- Li, Q., Guan, X., Wu, P., vd. (2020). Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *New England Journal of Medicine*, 382(13), 1199-1207. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2001316>.
- Milliyet Gazetesi. (24 Mart 2020). Sosyal medyada paylaşıldı! Tepki çığ gibi büyüyor. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-sosyal-medya-paylasildi-tepki-cig-gibi-buyudu-videoyukaldir-6172488>. (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2020).
- Nadeem, S. (2020). Coronavirus COVID-19: Available Free Literature Provided by Various Companies, Journals and Organizations around the World. *Journal Of Ongoing Chemical Research*, 5(1): 7-13, Document ID:2020JOOCR 37, doi:10.5281/zenodo.3722904.
- Öz, F. ve Hiçdurmaz, D. (2013). Stresle Başetmenin Bir Boyutu Olarak Spiritüallite. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(1), 50-56.
- Özcan, H., Elkoca, A. ve Yalçın, Ö. (2020). COVID-19 Enfeksiyonu ve Gebelik Üzerindeki Etkileri. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(Ek Sayı 1), 43-50.
- Sabah Gazetesi. (8 Nisan 2020). Toplum Bilimleri Kurulu Nedir, Kimlerden Oluşuyor, Görevi Nedir?. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/04/07/toplum-bilimleri-kurulu-nedir-toplum-bilimleri-kurulu-gorevi-nedir-kimlerden-olusuyor?paging=2>. (Erişim Tarihi: 08 Nisan 2020).

- Seyyar, A. (2009). *Tıbbî Sosyal Hizmetlerde Manevî Bakım*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Seyyar, A. (2014). Dünyada ve Türkiye’de Manevî Bakım Hukuku. http://www.manevibakim.com/bilim_alanlari/manevibakim/makale_17.pdf. (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).
- Seyyar, A. ve Yumurtacı, A. (2016). Afet Odaklı Acil Manevi Sosyal Hizmet Uygulamaları Bağlamında Türkiye’ye Yönelik Bir Model Önerisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 1-24.
- Slay, G. (2007). Let’s Get Spiritual. *Mental Health Practice*, 11(4), 26-28.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). Covid-19 Enfeksiyonunda Kimler Daha Fazla Risk Altında?. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid19-kimler-risk-altinda>. (Erişim Tarihi: 06 Nisan 2020).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). Haberler. <https://www.saglik.gov.tr/TR,25639/haberler.html>. (Erişim Tarihi: 08 Nisan 2020).
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yön-temleri Uygulama İçin Bir Giriş*, (Çeviri Ed.: A. Karatay), Ankara: Nika Yayınları.
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- Velavan, T. P. ve Meyer, C. G. (2020). The COVID-19 epidemic. *Tropical Medicine and International Health*, 25(3), 1-3. DOI:10.1111/tmi.13383.
- Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 1278-1287. [http:// dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1979](http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1979).
- Zastrow, C. (2010). *Sosyal Hizmete Giriş*. Çev. D.B. Çiftci. Ankara: Nika Yayınevi.
- Zhou, P., Yang, XL, Wang, XG., vd. (2020). A pneumonia outbreak associated with a new coronavirus of probable bat origin. *Nature*, 559, 270-289. <https://doi.org/10.1038/s41586-020-2012-7>.

Yazar Biyografisi

Nevzat Gencer, Dr., Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Din psikolojisi, pozitif psikoloji, öznel iyi oluş gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.